

**Când ideologia destramă sensul comun:
cât de fragilă este democrația în Europa de Est?
*Ideologie, sens comun și variațiile fragilității ordinii
democratice în România, Ungaria și Polonia***

**When Ideology Disrupts Common Sense:
How Fragile Is Democracy in Eastern Europe?
*Ideology, Common Sense, and Variations in the Fragility of
Democratic Order in Romania, Hungary, and Poland***

Anton CARPINSCHI

Abstract: *This essay proposes a reinterpretation of democratic fragility beyond the institutional register by shifting the analysis towards the epistemic dimension of political life. The central argument is that democracy cannot function in the absence of a minimal shared common sense that makes not only political competition possible but also intelligible. Within this framework, ideology is understood not merely as a system of values but as a mechanism for structuring social reality, capable of both producing and fragmenting interpretive frameworks of the political world.*

On this basis, the essay introduces the concept of the “fragility of democratic order”, defined as the desynchronization between cultural common sense, the structure of public communication, levels of social trust, and ideological dynamics. This desynchronization generates forms of epistemic fragmentation in which political conflict no longer concerns only policies or values, but the very conditions under which reality is constituted.

The analysis is situated within the traditions of phenomenological sociology, deliberative theory, intercultural psychology, and is complemented by reflections on social capital and late modernity.

The empirical component consists of a comparative analysis of Romania, Poland, and Hungary, interpreted as variations of structural tensions within contemporary democracies.

Keywords: *ideology, common sense, democracy, Eastern Europe, fragility of democratic order.*

**Introducere:
dincolo de instituții**

Diagnosticul crizei democratice este, astăzi, aproape reflex. De la regresul statului de drept la ascensiunea populismului, literatura recentă a identificat o serie de simptome recurente ale instabilității politice. Cu toate acestea, ma-

ritatea acestor explicații rămân ancorate într-un registru instituțional: democrațiile sunt considerate fragile atunci când regulile sunt încălcate, instituțiile sunt capturate sau echilibrele de putere sunt distorsionate.

Această perspectivă este necesară, dar *insuficientă*. Ea nu poate explica situațiile în care arhitectura formală a

democrației rămâne intactă, dar conflictul politic încetează să mai fie o dispută asupra politicilor și devine o dispută asupra realității însăși. În astfel de contexte, problema nu mai este doar cine are dreptate, ci *ce anume poate fi recunoscut ca „real”*.

Pornind de la această limită, articolul propune o deplasare analitică de la *democrație ca sistem instituțional* la *democrație ca ordine de sens*. În linia sociologiei fenomenologice, realitatea socială este o construcție intersubiectivă¹, iar în teoria deliberativă, legitimitatea depinde de posibilitatea unei înțelegeri comunicative². Aceste perspective converg într-o idee esențială: *democrația presupune existența unei lumi comune*.

În acest cadru, fragilitatea ordinii democratice nu constă în simpla slăbire a instituțiilor, ci în apariția unei *desincronizări* între dimensiunile care fac posibilă o realitate politică comună. Ea devine vizibilă atunci când *sensul comun, comunicarea publică, încrederea socială și cadrele ideologice* nu mai operează pe baze compatibile, iar mecanismele de traducere dintre ele se erodează.

Pe această bază, articolul introduce conceptul de *fragilitate a ordinii democratice* și îl explorează printr-o analiză comparativă a României, Poloniei și Ungariei, interpretate ca variații ale unor tensiuni structurale ale democrațiilor contemporane.

Teza centrală a acestui articol este următoarea: *democrația depinde nu doar de arhitectura sa instituțională, ci de existența unei infrastructuri epistemice minim sincronizate, care face posibilă constituirea și menține-*

rea unei realități politice comune. Atunci când această infrastructură – compusă din relația dintre ideologie, sens comun, comunicare, încredere și mecanismele instituționale și media-tice – se desincronizează, fragilitatea democratică nu se manifestă doar instituțional, ci la nivelul *condițiilor de posibilitate ale vieții politice înseși*.

Cadru analitic și opțiuni metodologice

Demersul de față propune un cadru analitic orientat spre înțelegerea *condițiilor epistemice ale democrației*, mai degrabă decât testarea unei ipoteze în sens pozitivist. Analiza este situată la intersecția teoriei politice și sociologiei interpretative, fiind centrată pe *modul* în care sunt *produse și menținute structurile de sens ale vieții politice*.

Conceptul de *fragilitate a ordinii democratice* este operaționalizat prin patru dimensiuni interdependente: *sensul comun cultural, structura comunicării publice, nivelul încrederii sociale și dinamica ideologică*. Aceste dimensiuni nu sunt tratate ca variabile independente, ci ca *straturi ale unei ordini de realitate* a cărei coerență depinde de *sincronizarea lor*.

Între dinamica ideologică și aceste structuri de sens operează însă un *nivel intermediar*, constituit din *infrastructurile instituționale și media-tice* ale vieții politice. Acestea nu funcționează doar ca suporturi ale procesului democratic, ci ca *mecanisme de mediere și stabilizare a realității sociale*. Instituțiile contribuie la fixarea unor criterii relativ stabile de validare

a faptelor, legitimității și autorității, în timp ce structura mediatică organizează accesul la realitate prin selecția, ierarhizarea și distribuția informației.

În acest cadru, ideologia nu influențează direct sensul comun, comunicarea sau încrederea, ci operează prin intermediul acestor *infrastructuri*, modelând atât condițiile de producere a realității, cât și formele de circulație ale acesteia în spațiul public. Fragilitatea ordinii democratice poate fi astfel înțeleasă nu doar ca rezultat al unei desincronizări între dimensiunile menționate, ci și ca efect al disfuncționalităților apărute la nivelul acestor mecanisme de mediere.

Din această perspectivă, fragilitatea nu este echivalentă cu slăbirea unei componente izolate, ci cu apariția unor *forme de desincronizare între aceste straturi*. Aceasta poate fi observată empiric prin divergențe persistente asupra factualității, fragmentarea spațiului comunicativ, erodarea încrederii și rigidizarea cadrelor ideologice.

Operaționalizarea acestor dimensiuni presupune utilizarea unor indicatori empirici de tip calitativ, care permit observarea indirectă a sincronizării sau desincronizării ordinii democratice. Astfel, *structura comunicării publice* poate fi analizată prin tipologia ecosistemelor media – de la configurații fragmentate la structuri centralizate sau polarizate – precum și prin modul de selecție și ierarhizare a temelor publice.

Nivelul *încrederii sociale* poate fi aproximat prin distribuția încrederii interpersonale și instituționale, așa cum este surprinsă în sondaje compa-

rative de tipul celor dezvoltate în literatura capitalului social.

În fine, *dinamica ideologică* și *fragmentarea sensului comun* pot fi observate prin formele de polarizare discursivă, inclusiv prin divergențe persistente de framing asupra aceluiași evenimente sau instituții.

Acești indicatori nu sunt utilizați în sens strict măsurabil, ci ca *repere analitice* care permit ancorarea interpretării comparative în manifestări empirice recunoscutibile.

Analiza are un caracter comparativ și interpretativ, fiind structurată în jurul a trei cazuri – România, Polonia și Ungaria – selectate pentru a evidenția variații ale acestor forme de desincronizare. Obiectivul nu este generalizarea statistică, ci *clarificarea mecanismelor* prin care *fragilitatea ordinii democratice se configurează diferit în contexte instituționale și culturale comparabile*.

Sensul comun: fundalul invizibil al democrației

Sensul comun nu este un set de opinii, ci un *fundal de evidențe împărtășite care face posibilă orientarea în realitate*. În termenii lui Berger și Luckmann (1966), el reprezintă nivelul de bază al construcției sociale a realității: *ceea ce nu mai este pus în discuție pentru că este deja presupus*.

În democrație, acest fundal permite ca *dezacordul să fie inteligibil*. Actorii pot avea preferințe diferite, dar recunosc aceleași fapte, aceleași reguli de validare și aceleași limite ale legitimității. Fragilitatea apare atunci când *acest nivel implicit se fracturează*.

În astfel de situații, nu mai avem interpretări divergente ale aceleiași realități, ci *realități concurente*. Conflictul politic nu mai este un conflict în interiorul unei lumi comune, ci un conflict între lumi diferite.

Comunicarea: de la înțelegere la coexistență discursivă

Modelul deliberativ formulat de Habermas³ presupune că legitimitatea democratică derivă din posibilitatea unei comunicări orientate spre înțelegere. Această posibilitate depinde însă de existența unui *orizont comun de sens*.

În condițiile contemporane, acest orizont devine tot mai fragil. Spațiul public nu mai funcționează ca o arenă unificată, ci ca o *rețea de spații discursive paralele*. Actorii nu doar că ajung la concluzii diferite, ci operează cu premise diferite, selectează fapte diferite și validează argumente diferite.

Rezultatul nu este absența comunicării, ci transformarea ei: de la deliberare orientată spre convergență la *coexistență a unor universuri discursive relativ autonome*.

Încrederea: presupuziția tăcută a legitimității

În analizele lui Putnam⁴, capitalul social apare ca resursă a cooperării. Din perspectiva ordinii democratice, încrederea poate fi înțeleasă mai precis ca o *presupuziție pragmatică*: actorii acceptă rezultatele procesului politic pentru că *presupun existența unui cadru relativ stabil și echitabil*.

Această acceptare nu este permanent renegociată; ea este, în mod obișnuit,

internalizată. Fragilizarea apare atunci când această internalizare se erodează. În astfel de contexte, participarea politică nu dispare, dar devine însoțită de o suspiciune difuză.

Actorii continuă să joace jocul democratic, dar o fac *fără a mai împărtăși încrederea în regulile jocului*. Încrederea nu dispare, ci se *redistribue*: devine selectivă, fiind acordată în interiorul propriului cadru de sens și suspendată în raport cu celălalt.

Ideologia: competiția pentru realitate

În modernitatea târzie descrisă de Bauman⁵, ideologia nu mai funcționează ca sistem rigid de doctrine, ci ca *ansamblu flexibil de cadre interpretative*. Această flexibilitate îi permite să opereze la un nivel *mai profund* decât cel al preferințelor politice: acela al *constituirii realității*.

Competiția politică devine astfel o competiție pentru *definirea condițiilor de inteligibilitate ale lumii sociale*. Actorii nu dispută doar ce este de făcut, ci și ce este de văzut, de recunoscut și de considerat legitim.

În această perspectivă, ideologia nu mai este doar o expresie a conflictului politic, ci unul dintre *mecanismele prin care realitatea însăși este organizată*. Modelele culturale propuse de Wursten⁶ sugerează că aceste diferențe pot fi ancorate și în cadre culturale mai largi, ceea ce contribuie la înțelegerea pluralității regimurilor de sens.

Sincronizare și desincronizare

Ordinea democratică rămâne stabilă atâta timp cât există o sincronizare relativă între sensul comun, comunicare, încredere și ideologie. Această sincronizare nu presupune uniformitate, ci compatibilitate minimă.

Fragilitatea apare nu din slăbirea unei singure dimensiuni, ci din *desincronizarea* lor. Fragmentarea comunicării poate *eroda sensul comun*; scăderea încrederii poate *intensifica polarizarea ideologică*; iar radicali-

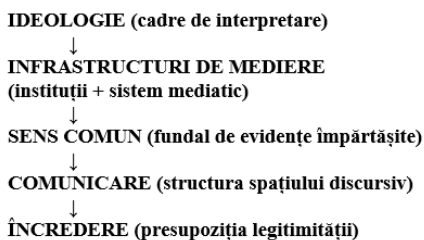
zarea ideologică poate *destabiliza fundalul cultural*.

Fragilitatea democratică apare nu doar atunci când aceste dimensiuni se desincronizează, ci și atunci când *infrastructurile care le mediază devin incapabile să susțină o realitate politică comună*.

Rezultatul este o formă de instabilitate care nu se manifestă imediat prin colaps instituțional, ci printr-o pierdere progresivă a coerenței interne.

Figura 1. Modelul simplificat al ordinii democratice ca infrastructură de sens

Schema sintetizează relația dintre sensul comun, comunicare, încredere și ideologie ca sistem interdependent.

↳ Buclă de feedback: încredere → sens comun

SINCRONIZARE = coerență între niveluri
DESINCRONIZARE = disjunctie între niveluri

Ideologia influențează indirect ordinea democratică prin intermediul infrastructurilor instituționale și mediatice, care mediază producerea și circulația realității sociale. Stabilitatea democratică depinde de sincronizarea dintre sensul comun, comunicare și încredere, în timp ce desincronizarea acestor niveluri generează fragilitate.

SINCRONIZARE = stabilitate democratică
DESINCRONIZARE = fragilitate democratică

- Sens comun → comunicare → încredere = fluxul normal al democrației
- Înapoi spre sens comun = bucla de stabilitate
- Ideologia influențează toate cele 3 elemente
- Când legăturile funcționează → SINCRONIZARE
- Când se rup → DESINCRONIZARE

Europa de Est: variații ale fragilității ordinii democratice

Analiza comparativă a Europei de Est oferă un cadru privilegiat pentru

observarea dinamicii descrise anterior. În aceste contexte, relația dintre ideologie, sensul comun, comunicare și încredere apare mai puțin stabilizată istoric, ceea ce face mai vizibile

procesele de sincronizare și desincronizare ale ordinii democratice.

Regiunea nu este tratată aici ca o „excepție” sau ca un spațiu deficitar, ci ca un mediu în care transformările mai largi ale democrațiilor contemporane devin mai ușor de observat. Tocmai această vizibilitate permite analiza modului în care competiția ideologică poate reconfigura sensul comun și, implicit, condițiile de funcționare ale democrației.

Cazurile României, Poloniei și Ungariei nu sunt utilizate pentru a ilustra tipuri ideale, ci pentru a evidenția *variații ale fragilității ordinii democratice*. Aceste variații nu reflectă doar diferențe instituționale, ci moduri distincte în care ideologia interacționează cu structurile de sens, comunicare și încredere.

În acest cadru, analiza urmărește să arate cum fragilitatea democratică poate lua forme diferite: instabilitate a sensului comun, reconfigurare centralizată a acestuia sau coexistență conflictuală a unor cadre de realitate incompatibile.

România: instabilitatea sensului comun sub presiunea competiției ideologice

În cazul României, fragilitatea ordinii democratice se manifestă predominant sub forma unei *instabilități persistente a sensului comun*. Deși tranziția postcomunistă a condus la o convergență instituțională relativ rapidă – consolidată prin integrarea europeană – această evoluție nu a fost

însoțită de o sedimentare echivalentă la nivelul structurilor de sens.

Această disjunctie poate fi înțeleasă, în termenii cadrului propus, ca *efect al unei competiții ideologice care nu reușește să stabilizeze un orizont comun de interpretare*. Ideologiile aflate în circulație nu funcționează doar ca orientări politice alternative, ci drept cadre fluctuante de definire a realității sociale, insuficient consolidate pentru a produce un sens comun durabil.

În acest context, divergențele politice tind să depășească nivelul preferințelor sau al valorilor și să se extindă asupra statutului faptelor și al criteriilor de legitimitate. Momentele de criză fac această dinamică deosebit de vizibilă. De exemplu, în timpul protestelor generate de Ordonanța de Urgență nr. 13 din 2017, dezacordul nu a privit doar oportunitatea unei decizii guvernamentale, ci cadrul în care aceasta trebuia evaluată. Pentru unii actori, protestele au reprezentat o expresie legitimă a participării democratice; pentru alții, o formă de presiune ilegală sau rezultatul unor mecanisme de manipulare.

Aceste poziții nu pot fi reduse la simple opinii divergente, ci reflectă existența unor cadre ideologice distincte, care structurează în mod diferit relația dintre *legalitate*, *legitimitate* și *reprezentare*. În absența unui sens comun suficient de stabil, *comunicarea* dintre aceste cadre devine dificilă, iar apelul la argumente comune își pierde eficiența.

În aceste condiții, spațiul public tinde să se fragmenteze în zone dis-

cursive parțial autonome, susținute de ecosisteme media și rețele de încredere distincte. Comunicarea nu dispare, dar se reorientează către interiorul fiecărui cadru ideologic, în timp ce interacțiunea dintre acestea devine sporadică și conflictuală.

Această dinamică este amplificată de o *infrastructură instituțională și mediatică relativ slab consolidată*, care nu reușește să stabilizeze criterii comune de validare a faptelor sau să susțină un spațiu comunicativ integrat. În absența unor astfel de mecanisme de mediere, competiția ideologică se traduce mai ușor în fragmentare a sensului comun.

Consecințele asupra încrederii sunt semnificative. Încrederea nu este absentă, dar se distribuie diferențiat, fiind acordată în interiorul propriului cadru de interpretare și suspendată în raport cu actorii percepuți ca aparținând unor universuri ideologice alternative. Această structură a încrederii consolidează coeziunea internă a grupurilor, dar fragmentează ordinea democratică în ansamblu.

România ilustrează astfel o formă de fragilitate în care *ideologia nu produce* cadre de realitate suficient de stabile pentru a înlocui sensul comun, dar nici suficient de compatibile pentru a-l susține.

Rezultatul este o ordine democratică în care *sensul comun rămâne permanent negociat, fără a se stabili-za într-un orizont împărtășit durabil*.

Ungaria: stabilizarea sensului comun prin reconfigurare ideologică

În cazul Ungariei, fragilitatea ordinii democratice urmează o traiectorie diferită față de cea observată în România. În locul unei instabilități persistente a sensului comun, asistăm la un proces de *reconfigurare relativ coerentă a acestuia*, susținut de o *intervenție ideologică sistematică*.

Sub conducerea lui Viktor Orbán, *competiția ideologică* nu mai produce o multiplicare deschisă a cadrelor de realitate, ci tinde să fie reorganizată în jurul unui nucleu dominant. Ideologia nu funcționează doar ca instrument de mobilizare politică, ci ca mecanism de structurare și stabilizare a sensului comun, prin definirea explicită a reperelor de legitimitate, identitate și apartenență.

În acest context, statul nu mai apare exclusiv ca garant al regulilor procedurale, ci ca actor implicat activ în producerea și consolidarea unui cadru interpretativ coerent. Narațiuni politice dominante nu se limitează la justificarea deciziilor guvernamentale, ci contribuie la configurarea unei imagini relativ stabile a realității sociale și politice.

Comunicarea publică reflectă această transformare. Deși pluralismul formal nu dispare complet, spațiul discursiv tinde să fie structurat în jurul cadrului dominant, iar pozițiile alternative sunt marginalizate sau integrate într-o logică antagonică stabilă. Comunicarea nu mai este fragmentată în mod difuz, ci organizată în jurul unei axe centrale de sens.

Această reconfigurare este susținută de *alinieră relativ coerentă a*

infrastructurilor instituționale și mediatice, care funcționează ca mecanisme de stabilizare a cadrului interpretativ dominant. Controlul sau influența asupra acestor infrastructuri permite reducerea incertitudinii epistemice, dar în același timp limitează pluralismul condițiilor de producere a realității.

În ceea ce privește *încrederea*, efectele sunt ambivalente. Pe de o parte, stabilizarea cadrului interpretativ poate susține niveluri relativ ridicate de încredere în interiorul comunității politice definite de ideologia dominantă. Pe de altă parte, această încredere este parțial dependentă de menținerea cadrului respectiv și este mai puțin transferabilă în afara acestuia.

Fragilitatea ordinii democratice nu dispare în acest context, ci este reconfigurată. Ea nu mai derivă în primul rând din instabilitatea sensului comun, ci din dependența acestuia de o construcție ideologică centralizată. Stabilitatea obținută este astfel condiționată: ea poate fi menținută atât timp cât cadrul dominant rămâne capabil să organizeze realitatea socială într-un mod coerent.

Ungaria ilustrează, astfel, o *formă de fragilitate* în care ideologia nu fragmentează sensul comun, ci îl stabilizează selectiv, reducând pluralismul care face posibilă funcționarea deplină a democrației.

Polonia: dualizarea sensului comun și competiția între realități incompatibile

În cazul Poloniei, fragilitatea ordinii democratice se manifestă sub forma unei dualizări relativ stabile a sensului comun. Spre deosebire de situația din România, caracterizată prin *instabilitate*, sau de cea din Ungaria, marcată de *reconfigurare centralizată*, în Polonia coexistă două cadre ideologice bine articulate, capabile să susțină interpretări coerente, dar profund divergente ale realității politice.

Această configurație reflectă o competiție ideologică în care niciun cadru nu reușește să se impună ca dominant, dar fiecare este suficient de consolidat pentru a organiza un univers propriu de sens. Ideologia nu produce aici fragmentare difuză, ci polarizare structurată, în interiorul căreia actorii operează cu seturi distincte de repere privind legitimitatea, autoritatea și ordinea politică.

În acest context, *sensul comun* nu dispare, ci se divide. Fiecare dintre cele două cadre ideologice generează propriul său fond de evidențe, propriile criterii de validitate și propriile interpretări ale realității instituționale. Conflictul politic nu mai este doar o dispută între poziții opuse, ci o confruntare între două ordini de sens parțial autonome.

Această dualizare devine vizibilă în mod particular în raport cu instituțiile statului și cu normele europene. De exemplu, tensiunile legate de relația cu Curtea de Justiție a Uniunii Europene nu pot fi reduse la un conflict juridic sau instituțional, ci reflectă o divergență mai profundă asupra sursei legitimității politice și asupra

raportului dintre suveranitate și integrare.

Comunicarea publică reproduce această structură duală. Spațiul discursiv este organizat în jurul a două centre de gravitație relativ stabile, fiecare susținut de propriile rețele media și de propriile comunități de încredere.

Această configurație este susținută de o *infrastructură mediatică și instituțională polarizată*, în care mecanismele de validare a realității sunt ele însele contestate și distribuite de-a lungul liniilor de divizare ideologică. În loc să medieze între cadre concurente, aceste infrastructuri contribuie la reproducerea și consolidarea lor.

În ceea ce privește *încrederea*, aceasta urmează aceeași logică de divizare. Nivelurile de încredere pot rămâne relativ ridicate în interiorul fiecărui cadru ideologic, dar sunt semnificativ reduse în raport cu actorii și instituțiile asociate cadrului advers. Încrederea nu este erodată uniform, ci redistribuită de-a lungul liniilor de divizare ideologică.

Fragilitatea ordinii democratice rezultă, în acest caz, nu din absența sensului comun, ci din *imposibilitatea reconcilierii unor sensuri concurente*, fiecare suficient de coerent pentru a susține o formă proprie de legitimitate. Democrația continuă să funcționeze, dar în interiorul unei tensiuni persistente între două realități politice care nu pot fi ușor integrate.

Polonia ilustrează astfel o formă de fragilitate în care ideologia nu des stabilizează sau monopolizează sensul

comun, ci îl *divide în mod durabil, transformând pluralismul într-o coexistență dificilă între universuri de sens incompatibile*.

Discuție: democrația ca ordine epistemică

Analiza comparativă a cazurilor din Europa de Est permite formularea unei concluzii mai generale privind *natura* fragilității democratice contemporane. Dincolo de diferențele empirice dintre România, Ungaria și Polonia, ceea ce devine vizibil este faptul că democrația nu poate fi înțeleasă exclusiv ca un *ansamblu de instituții sau proceduri*, ci ca o *ordine de sens cu o dimensiune epistemică fundamentală*.

În această perspectivă, funcționarea democrației depinde de existența unui *cadru minim de realitate împărtășită*, care face posibilă comunicarea politică, negocierea diferențelor și recunoașterea reciprocă a legitimității actorilor. Acest cadru nu este dat în mod natural, ci este produs și menținut prin *interacțiunea dintre ideologie, sens comun, comunicare și încredere*.

Cazurile analizate arată că fragilitatea ordinii democratice nu rezultă dintr-un singur tip de disfuncționalitate, ci din *moduri diferite de desincronizare a acestor dimensiuni*. În România, *desincronizarea produce instabilitatea sensului comun*; în Ungaria, *reconfigurarea sa centralizată reduce pluralismul*; în Polonia, *divizarea sa generează coexistența unor realități parțial incompatibile*.

În toate aceste situații, *ideologia joacă un rol central*, nu ca simplă sursă de poziționare politică, ci ca *mecanism de organizare a realității sociale*. Ea contribuie la definirea a ceea ce este considerat fapt, la stabilirea criteriilor de validitate și la structurarea orizontului de interpretare al actorilor.

Din această perspectivă, democrația apare ca o *formă de coexistență a pluralității în interiorul unei lumi comune*. Atunci când această lume

comună este erodată, pluralismul nu dispare, dar își pierde capacitatea de a fi integrat într-un cadru de comunicare și legitimare reciprocă.

Fragilitatea ordinii democratice trebuie înțeleasă, așadar, nu doar ca o problemă instituțională sau politică, ci ca o *problemă epistemică*: o criză a condițiilor care fac posibilă existența unei realități politice împărtășite.

Sinteza principalelor diferențe poate fi reprezentată astfel:

Figura 2. Tabel sinoptic: variații ale fragilității ordinii democratice în Europa de Est

Țară	Tip de fragilitate	Rolul ideologiei	Sensul comun	Comunicarea publică	Încrederea socială	Dinamică generală
România	Instabilitate a sensului comun	Ideologiile sunt fluctuante și insuficient consolidate	Fragmentat și permanent negociat	Spații discursive paralele, slab conectate	Selectivă, contextuală	Desincronizare difuză
Ungaria	Stabilizare ideologică a sensului comun	Ideologie dominantă care structurează realitatea	Relativ coerent, dar centralizat	Organizat în jurul unui cadru hegemonic	Ridicată intern, redusă extern	Sincronizare prin control
Polonia	Dualizare a sensului comun	Competiție între două cadre ideologice consolidate	Divizat în două universuri paralele	Două spații discursive relativ autonome	Ridicată intern, scăzută între cadre	Sincronizare internă, conflict extern

Concluzie

Fragilitatea democrației contemporane nu este doar instituțională, ci *epistemică*. Ea apare atunci când condițiile de posibilitate ale unei lumi comune devin instabile.

Analiza Europei de Est arată că această fragilitate poate lua forme

diferite – instabilitate, centralizare sau dualizare –, dar toate indică aceeași problemă fundamentală: *dificultatea de a menține un sens comun suficient de stabil pentru a susține pluralismul democratic*.

Note

- ¹ P. L. Berger & T. Luckmann, *The social construction of reality*, Anchor Books, 1996.
- ² J. Habermas, *The theory of communicative action*, (Vol. 1), Beacon Press, 1984. Idem, *Between facts and norms*, MIT Press, 1996.
- ³ Ibidem.
- ⁴ R. D. Putnam, *Making democracy*

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special

- BAUMAN, Z., *Liquid modernity*, Polity Press, 2000.
- BECK, U., *Risk society*, Sage, 1992.
- BERGER, P. L., & LUCKMANN, T., *The social construction of reality*, Anchor Books, 1996.
- CASTELLS, M., *Communication power*, Oxford University Press, 2009.
- HABERMAS, J., *The theory of communicative action*, Vol. 1, Beacon Press, 1984.
- IDEM, *Between facts and norms*, MIT Press, 1996.
- HOFSTEDE, G., *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations* (2nd ed.), Sage, 2001.
- LEVITSKY, S., & WAY, L. A., *Competitive authoritarianism*. Cambridge University Press, 2010.
- PUTNAM, R. D., *Making democracy work*, Princeton University Press, 1993.
- IDEM, *Bowling alone*. Simon & Schuster, 2000.

În absența acestui sens comun, democrația nu dispare, dar devine o *formă fără fond epistemic*, în care conflictul politic continuă, dar nu mai poate fi integrat într-o lume împărțită.

work, Princeton University Press, 1993. Idem, *Bowling alone*, Simon & Schuster, 2000.

- ⁵ Z. Bauman, *Liquid modernity*. Polity Press, 2000.
- ⁶ Huib Wursten, *The 7 Mental Images of National Culture: Leading and Managing in a Globalized World*, Hofstede Insights/ITIM International, 2019.

WURSTEN, Huib, *The 7 Mental Images of National Culture: Leading and Managing in a Globalized World*. Hofstede Insights/ITIM International, 2019.

IDEM, *The crisis of shared meaning: Can democracy survive fragmentation?* Blog post / Impact of Culture, 2026.

